

עב טז] "יהי פסת בר בארין".

"פיסת", משמע גלוסקאות שהן רחבות כמו פיסת היר.

"בר", הוא גם לשון אוכל, כמו "לשבר בר", וגם לשון "פסים" — כמו כתונת פסים. והיינו כלי מילת.

ו"בר" היינו בגד נקי והיינו כלי מילת.

ליגלג עליו אותו תלמיד ואמר: הרי כתיב "אין כל חדש תחת השמש"!

אמר ליה רבן גמליאל: בא ואראך שקיימים דוגמתן בעולם הזה.

נפק, אחוי ליה כמיהין ופטריות, שיוצאין כמות שהן כלילה אחד ורחבין ועגולין כגלוסקאות.

ואכלי [ועל כלי] מילת — הראהו נברא בר קורא. סיב שהוא מצויר והוא גדל סביב הענף של דקל [הענף קודם שמתקשה נקרא "קור"].

תנו רבנן: לעולם יהא אדם ענותן כהלל, ואל יהא קפדן כשמאי⁽⁸⁴⁾.

מעשה שהיה בשני בני אדם שהמרו, לא-א שהתערבו, זה את זה.

וכך אמרו זה לזה: כל מי שילך ויקניט, ויצליח להקניט [להכעיס] את הלל, יטול ד' מאות זוז.

אמר אחד מהם: אני אקניטנו.

אותו היום ערב שבת היה, והלל חפף את ראשו לכבוד שבת.

הלך אותו אחד ועבר על פתח ביתו של הלל. אמר: מי כאן הלל? מי כאן הלל? האם יש כאן הלל? ונתכון לפנות לנשיא ישראל בלשון שהוא גנאי עבורו.

נתעטף הלל, ויצא לקראתו.

אמר לו הלל: בני, מה אתה מבקש?

אמר לו: שאלה יש לי לשאול אותך.

אמר לו הלל: שאל בני, שאל!

שאלו: מפני מה ראשיהן של בכליים סגולות? [רש"י מפרש ב' פירושים: או מפני מה ראשיהם אינם עגולים, או מפני מה ראשיהם עגולים].

אמר לו הלל: בני, שאלה גדולה שאלת! ⁽⁸⁵⁾

הענה, אך ודאי ששמאי מקבל שכר על קפדנותו כהלל על ענותנותו, כי שניהם עושים רצונו של מקום על פי התורה.

85. המהרש"א מקשה שהרי במילי דעלמא נאמר אל תען כסיל כאולתו, ואם כן מדוע הלל ענה לו? והאריך המהרש"א ליישב שהלל בענותנותו חשב שבשאלות אלו בא לרמוז לו על דברים הנוגעים לדברי תורה.

84. הגר"י סלנטר בספרו אור ישראל מבאר, שאף שחכמינו דומים היו למלאכי השרת ממש, וקיימו את כל התורה כולה, והיו מעוטרים בכל המידות הטובות שבעולם, ואף שמאי עצמו היה שגור על לשונו לומר "והוה מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", (אבות א, טו) סבר שמאי שמפאת כבודה של תורה עליו לנהוג במידת הקפדנות, והלל סבר שלעולם צריך לנהוג במידת

אמר לו הלל: בני, מה אתה מבקש?

אמר לו: שאלה יש לי לשאול!

אמר לו הלל: שאל בני, שאל!

שאלו: מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות?

אמר לו הלל: בני, שאלה גדולה שאלת.

והתשובה היא: מפני שהאפרקיים דרין בין בצעי [ביצות] המיב, ולכך עשה להם הקב"ה רגלים רחבות כדי שלא יטבעו. פירוש נוסף: שכיון שהם הולכים יחפים רגליהם רחבות שאין הנעל דוחקת את הרגל ויוצרת את הדפוס שלו.

אמר לו אותו אחד: עוד שאלות הרבה יש לי לשאול, ומתירא אני שמא תכעום עלי.

נתעטף הלל וישב לפניו, אמר לו: כל השאלות שיש לך עוד לשאול, שאל!

אמר לו: אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל?

אמר לו הלל: הן!

אמר לו: אם אתה הוא — הלואי שלא ירבו כמותך בישראל.

אמר לו הלל: בני, מפני מה אתה אומר כן?

אמר לו: מפני שאבדתי [הפסדתי] על ידך, בגלך, ד' מאות זוז, שהתערבתי עם חברי שאצליח להכעיסך.

והתשובה היא: מפני שאין להם חיות [מילדות] פקחות ואינם יודעות להוציא את העובר ממעי אמו באופן שלא יפגע העובר.

הלך אותו אדם, והמתין שעה אחת.

לאחר שהמתין, חזר ואמר: מי כאן הלל? מי כאן הלל?

נתעטף הלל ויצא לקראתו.

אמר לו הלל: בני, מה אתה מבקש?

אמר לו: שאלה יש לי לשאול.

אמר לו הלל: שאל בני, שאל!

שאלו: מפני מה עיניהן של תרמודיין תרוטות — רכות? [פירוש נוסף: שענייהם אינם מאורכות אלא עגולות].

אמר לו הלל: בני, שאלה גדולה שאלת!

והתשובה היא: מפני שהתרמודיין הם דרין בין החולות וכיון שהרוח נושבת בעיניהם נעשו עיניהם רכות.

[ולפי הפירוש השני עיניהם עגולות כדי שלא יכנס החול בעיניהם].

הלך אותו אדם והמתין שעה אחת.

לאחר שהמתין חזר ואמר: מי כאן הלל? מי כאן הלל?

נתעטף הלל ויצא לקראתו.

דעלמא, אלא מילי דשמאי, שהרי צריך להתבונן ביצוריו של הקב"ה ולהבין מדוע משתנים אלו מאלו.

ובשפת אמת תירץ שהלל השיב לו אתה חושב ששאלת מילי דעלמא, אבל לא כן הוא כי שאלה גדולה שאלת, שאין כאן סתם מילי

למחר, אפי' ליה הפך לו הסדר ולמדו תשר"ק.

אמר לו הגר להלל: והא אתמול לא אמרת לי הכי?

אמר לו הלל: מנין אתה יודע שזו אלף, וזו בית, לאו, עלי דידי שלמדתיך אתמול קא סמכת? ולכן, תורה דעל פה — נמי סמוך עלי שאלמדך.

שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי.

אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה, כשאני עומד על רגל אחת.

דחפו שמאי באמת הבנין, מקל מדה שהיו מודדים בו, שהיתה בידו⁽⁸⁶⁾.

בא אותו הנכרי לפני הלל, גייריה.

אמר לו הלל: יסוד התורה הוא: מה דעלך פני — לחברך לא תעביד! מה שנאווי עליך לא תעשה לחברך — זו היא כל התורה כולה!

ואידך, שאר דברי התורה, פירושה של כלל זה, זיל גמור — למד ותדע.

שוב מעשה שהיה בנכרי אחד שהיה עובר מאחורי בית המדרש, ושמע קול סופר [מלמד תינוקות] שהיה אומר את הפסוק "ואלה הבגדים אשר יעשו חושן ואפור".

אמר: בגדים הללו — למי הם מיועדים?

אמר לו: לכהן גדול.

אמר לו הלל: הוי זחיר ברוחך! כדי, ראוי הוא לכך הלל, שתאבד על ידו ד' מאות זוז, ועוד ד' מאות זוז, ובלבד שחלל לא יקפיד.

תנו רבנן: מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי.

אמר לו אותו נכרי: כמה תורות יש לכם?

אמר לו שמאי: שתים, אחת תורה שבכתב, ואחת תורה שבעל פה.

אמר לו הנכרי: על תורה שבכתב אני מאמינך באמיתותה שתלמדני, ותורה שבעל פה איני מאמינך. ועתה, גיירני על מנת שתלמדני רק תורה שבכתב.

גער בו שמאי, והוציאו מלפניו בנזיפה. שהרי למדנו בכורות ל ב גר הבא להתגייר וקבל עליו דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו. [ובחידושי רא"מ הורביץ הוסיף שנוף בו לפי שאף גוים מצווים בתורה שבעל פה, בז' מצוות שלהם].

בא אותו נכרי לפני הלל. גייריה. וטעמו היה משום שסמך על חכמתו שלבסוף יקבל ממנו גם תורה שבעל פה. ולכן, אינו דומה הגוי הזה לגוי המקבל על עצמו את כל התורה חוץ מדבר אחד. כיון שלא כפר בה אלא שלא האמין שהיא מפי הגבורה, וסמך על כך שלבסוף יאמין לו. [רש"י בסוגיין, ותוס' יבמות קט ב].

יומא קמא — ביום הראשון שלמד אצל הלל, אמר לו את סדר האותיות: א"ב ג"ד.

86. לעיל גער בו והוציאו בנזיפה, וכאן דחפו באמת הבנין, מבאר המהרש"א שרימז לו בזה, שכשם שאין הבנין עומד על יסוד אחד, כך

86. לעיל גער בו והוציאו בנזיפה, וכאן דחפו באמת הבנין, מבאר המהרש"א שרימז לו בזה, שכשם שאין הבנין עומד על יסוד אחד, כך

אמר אותו נכרי בעצמו: אלך ואתגיר בשביל שישוימוני כהן גדול.

בא אותו נכרי לפני שמאי, אמר ליה: גייריני על מנת שתשימוני כהן גדול.

דחפו שמאי באמת הבנין שבידו.

בא לפני הלל, גייריה.

לאחר שגיירו, אמר ליה: כלום הרי מעמידין מלך אלא מי שהוא יודע טכסיסי צרכי והנהגות מלכות. לך למוד טכסיסי מלכות.

הלך וקרא פסוקי התורה, כיון שהגיע לפסוק "והזר הקרב יומת", אמר ליה להלל: מקרא זה — על מי הוא נאמר?

אמר לו הלל: פסוק זה נאמר אפילו על דוד מלך ישראל, שאם הוא זר וקרב למזבח הרי הוא במיתה.

נשא אותו גר קל וחומר בעצמו: ומה ישראל, שנקראו בנים למקום, ומתוך אהבה שאהבם הקדוש ברוך הוא, קרא להם שם חיבה "בני בכורי ישראל", ולמרות כך, כתיב עליהם "והזר הקרב יומת". גר הקל, שבא במקלו ובתרמילו, על אחת כמה וכמה שגם הוא באזהרת "והזר הקרב יומת".

בא אותו הגר לפני שמאי, ואמר לו לשמאי: כלום ראוי אני להיות כהן גדול? והלא כתיב בתורה "והזר הקרב יומת". וכך היה לך ראוי לומר לי מתחילה, ולא לדחותני ככעס באמת הבנין. [מהרש"א].

בא לפני הלל, ואמר לו: ענוותן אתה, הלל! ינחו לך ברכות על ראשך שהקרבתני תחת כנפי השכינה.

לימים, לאחר זמן, נזדווגו שלשתן למקום אחד, נפגשו זה שרצה ללמוד רק תורה שבכתב, וזה שרצה ללמוד את התורה על רגל אחת, והאחרון שרצה להיות כהן גדול.

אמרו זה לזה:

קפדנותו של שמאי — בקשה לטורדנו מן העולם.

ענוותנותו של הלל — קרבנו תחת כנפי השכינה.

אמר ריש לקיש: מאי, מהו ביאור הפסוק, דכתיב: "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת — יראת ה' היא אוצרו"?

פסוק זה הוא כנגד ששה סדרי משנה:

"אמונת", זה סדר זרעים, שמתוך אמונתו מפריש מעשרותיו כראוי, [תוס' הביאו בשם הירושלמי: שמאמין בחי העולמים, וזורע].

"עתיך", זה סדר מועד, שהוא מיוסד על שבתות ומועדי השנה.

"חוסן", זה סדר נשים, משום ש"חוסן" הוא לשון יורשים [והנחלה נקראת "אחסנתא"], ועל ידי אשה נולדים יורשים.

"ישועות", זה סדר נזיקין, שעל ידי לימוד סדר נזיקין הוא "מושיען" — מזהירן לפרוש מלהזיק ולהתחייב ממון.

"חכמת", זה סדר קדשים.

"ודעת", שהיא עדיפה על החכמה, זה סדר מהרות⁽⁸⁷⁾.

87. הבן יהודע (לקמן לד, א) כתב בשם מהרי"ח לבאר מאמר חז"ל "שתלמיד חכם

ה. האם בלימודך **פלפלת בחכמה**? שאין לו לאדם לפלפל בפלפולי הבל, אלא בשכל חכמה ודעת [מהרש"א].

ו. האם **הבנת דבר מתוך דבר**?

ואפילו **חכי** — החשוב מכולם. **אי יראת ה' היא אוצרו, אין, הרי הוא זוכה בדין. ואי לא, לא.**

משל למה הדבר דומה?

לאדם שאמר לשלוהו: העלה לי כור חיטין לעלייה. הלך השליח והעלה לו. אמר לו בעל הבית: האם עירבת לי בהן קב חומטין? שהם היו מניחים בתבואה אדמה מלוחה, כדי שתשמרם שלא ירקבו.

ואפילו **חכי**, הדבר החשוב מכולם — **"יראת ה' היא אוצרו"**. שעל ידי יראת שמים תורתו משתמרת.

אמר **רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין בבית דין של מעלה, אומרים לו:**

א. האם **נשאת ונתת במסחרך באמונה**? האם לא היה בעסקיך שום גזל ומרמה? [משנה ברורה או"ח סי' קנ"ו] (88).

ב. האם **קבעת עתים** — זמנים — ללמוד תורה? שאף אדם שהוא טרוד לפרנסתו מחוייב לקבוע לו זמנים ללימוד התורה.

ג. האם **עסקת בפריה ורביה**? (89)

ד. האם **ציפית לישועה**? שנתנבאו עליה הנביאים על העתיד לבוא.

ריש לקיש שנאמרו קודם לכן בפירוש הפסוק והיה אמונת עתיך וגו' שזה כנגד ששה סדרי משנה, ועל זה באו דברי רבא ששואלים את האדם בדין אם למד ועסק בכל חלקי התורה, דהיינו, נשאת ונתת באמונה — סדר זרעים הנקרא אמונה, קבעת עתים לתורה — סדר מועד הנקרא עתיך, עסקת בפריה ורביה — סדר נשים, ציפית לישועה — סדר נזיקין הנקרא ישועות, פלפלת בחכמה — סדר קדשים הנקרא חכמת, הבנת דבר מתוך דבר — סדר טהרות הנקרא דעת. וזהו תחילת דינו של אדם על דברי תורה.

89. כתב המהרש"א לא נאמר קיימת פריה ורביה אלא עסקת, והכונה בזה להשיא יתום ויתומה.

ובכן יהוידע כתב לבאר את השאלה של פריה ורביה, שהלומד בשביל לעשות, דומה לנושא אשה כדי להוליד ממנה בנים, שהרי

שאינו בו דעת נבילה טובה הימנו" פירושו, ת"ח שאין בו דעת — שאינו יודע אלא ה' סדרים, אבל אינו יודע סדר טהרות הנקרא דעת, נבילה טובה הימנו — כלומר יוכל בקלות להכשל בטומאה חמורה מבלי להבחין בכך.

88. התוספות בקידושין (מ, ב) הקשו, שהרי אין נפרעין מן האדם אלא על דברי תורה תחילה, ומדוע שואלים אותו קודם על משא ומתן באמונה?

ופירשו התוספות ששואלים אותו בתחילה על משא ומתן, אבל העונש מתחיל על דברי תורה.

ובסנהדרין תירצו התוספות עוד, שיש אדם שלא למד מעולם, והוא ודאי נידון קודם על דברי תורה, אבל מי שלמד ועסק גם בתורה וגם במשא ומתן אלא שלא קבע עיתים לתורה, שואלים אותו קודם על משאו ומתנו.

הגר"א ביאר שדברי רבא הם המשך לדברי

אמר ליה השליח: לאו!

אמר ליה בעל הבית: אם כך – מוטב היה אם לא העליתם כלל [שמתוך כך ירקיבו].

והנמשל הוא: שאף אדם שלמד את כל התורה צריך שתהיה מעורבת בו "יראת ה'" כדי לקיים את אוצר התורה, ויתקיים לימודו בידו⁽⁹⁰⁾.

תנא דבי רבי ישמעאל: מערב אדם קב חומטין בכור של תבואה, ואינו חושש לאיסור הונאה בכך שמוסיף את החומטין למידת התבואה ומחשב אותם בדמי התבואה, כיון שעל ידי כך נשמרת התבואה⁽⁹¹⁾.

אמר רבה בר רב הונא: כל אדם שיש בו תורה, ואין בו יראת שמים, הרי הוא דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות של הדלתות הפנימיות, ואת המפתחות של החיצונות לא מסרו לו. ואם כן – בהי עייל? באיזה פתח יוכל להכנס כדי לפתוח את הפתחים הפנימיים.

שאם אין האדם ירא שמים הרי גם אם הוא ילמד את התורה הוא לא יהיה חרד לקיימה.

נמשל הוא ליראת שמים שהיא קודמת לחכמה, כמו ששינונו כל שיראת חטאו

קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת. ומבלי היראה, שהיא המפתח החיצוני, איך יכנס לחכמה הפנימית? מהרש"א.

מכריו רבי ינאי: חבל על מי דלית ליה דרתא שאין לו חצר, ותרעא לדרתא עביר, ועושה שער לחצירו.

והנמשל: התורה אינה אלא שער להכנס ליראת שמים, ולכך צריך שתקדים יראת שמים ללימוד התורה [רש"י יומא עב ב].

אמר רב יהודה: לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, אלא כדי שיראו מלפניו. שנאמר: "והאלהים עשה את עולמו – כדי שיראו מלפניו".

רבי סימון ורבי אלעזר הווי יתבי [ישבו]. חליף ואזיל – עבר לפניהם רבי יעקב בר אחא.

אמר ליה חד מהם לחבריה: ניקו מקמיה, נעמוד לכבודו, כיון דגבר בר אוריין בן תורה הוא.

אמר ליה אידך: מיעטת בשבחו. אמינא לך אנא, אני סברתי לקום לכבודו, משום דגבר דחיל חטאין שירא חטא הוא, ואמרת לי את "בר אוריין" הוא! והלא דרגתו של ירא חטא היא גדולה ממנו.

יראתו, ולכן אם אין לו יראת שמים עדיף שלא יחכים כלל. שפתי חיים.

91. כתב הנפש החיים (שער ד, ז), שבאמצע הלימוד הרשות נתונה לאדם להפסיק זמן מועט להתבונן מחדש ביראת ה', וזו כוונת חז"ל במאמרם "משל לאדם שאמר לשלוחו וכו' אמר לו ערבת לי בהן קב חומטין, א"ל לא, א"ל

המעשים הטובים הם תולדותיו של האדם, וזו הכוונה, האם עסקת בתורה בשביל פריה ורביה, היינו כדי לעשות מצות.

90. מי שלומד ואין לו יראת שמים עדיף שלא ילמד, וביאור הדבר, כי יש בלימוד חכמה סכנה שעל ידי כך האדם מתמלא בגאווה וחושש כי הכל בא לו מחכמתו וישכח את הקב"ה ואת